

Erikslund

Förundersökning av gravhägnad samt kompletterande förundersökning av stensättning

Arkeologiska förundersökningar

RAÄ 306 Västerås stad
RAÄ 481 Dingtuna socken
Västerås 4:85
Västerås stad
Västmanland

Karin Nordström

Erikslund

Förundersökning av gravhjägnad samt kompletterande förundersökning av stensättning

Arkeologiska förundersökningar

RAÄ 306 Västerås stad
RAÄ 481 Dingtuna socken
Västerås 4:85
Västerås stad
Västmanland

Karin Nordström

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2007

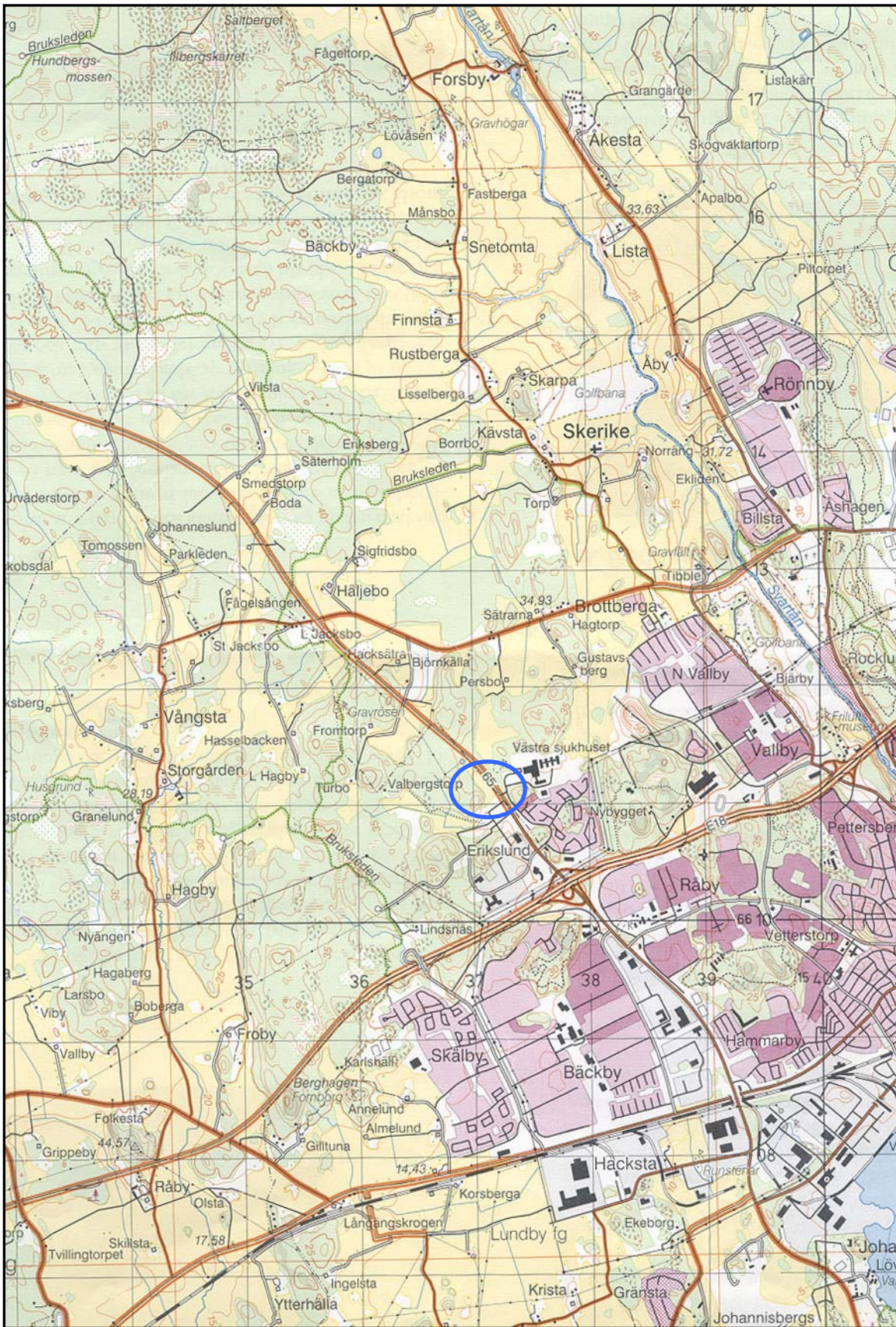
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN 13:978-91-85741-05-2

Tryck: Just Nu, Västerås 2007.

Innehållsförteckning

Inledning	5
Förundersökning av RAÄ 481	6
Bakgrund och tidigare undersökningar	6
Syfte och metod.....	8
Yttre förutsättningar.....	9
Topografi och fornlämningsmiljö.....	9
Undersökningens resultat.....	10
Schakt i anslutning till stensträngar	10
Schakt intill osäkra stensträngar	13
Förundersökningsschakt och anläggningar i övriga delen av området.....	15
Stensättning	15
¹⁴ C- och vedartsanalys.....	16
Tolkning.....	17
Kompletterande förundersökning av RAÄ 306.....	18
Bakgrund och tidigare undersökningar	18
2005 års kompletterande förundersökning	18
Vedarts- och ¹⁴ C -analys.....	19
Tolkning.....	20
Sammanfattning.....	21
Referenser	22
Tekniska och administrativa uppgifter.....	23
BILAGOR.....	24
Bilaga 1. Beskrivning av hägnadssystemet RAÄ 481.....	24
Bilaga 2. Schakttabell FU RAÄ 481.....	25
Bilaga 3. Anläggningstabell FU RAÄ 481.....	28
Bilaga 4. Schakttabell kompletterande FU RAÄ 306.....	29
Bilaga 5. Anläggningstabell kompletterande FU RAÄ 306.....	29

Figur 1. Undersökningsplatsens läge, markerat med en blå polygon. Utdrag ur topografiska kartan 11G SO Västerås. Skala 1:50 000.

Inledning

Med anledning av att Västerås stad, avdelningen Fastighetskontoret, ska exploatera för nybyggnation på norra Erikslund i Västerås genomfördes två förundersökningar, varav den ena var en komplettering, under 2005. Båda områdena låg inom fastigheten Västerås 4:85, den ena väster och den andra öster om riksväg 66.

Den västra förundersökningen berörde fornlämning 481 (Dingtuna socken), en stensättning med omkringliggande stensträngar som skulle kunna utgöra en enhet. RAÄ 481 är ursprungsbeteckningen på lämningen i fornminnesregistret (FMIS). I FMIS benämns den även med fornlämningsnummer 481:1, 481:2 (Dingtuna socken), 1099 och 1100 (Västerås stad). De senare kommer inte att användas eftersom både inprickningar och beskrivningar behöver korrigeras i FMIS.

Den östra, kompletterande förundersökningen berörde ett område strax norr om fornlämning 306 i Västerås stad. RAÄ 306 utgjordes av en rund stensättning och i dess närhet fanns risk för boplatslämningar.

Undersökningarna utfördes av Västmanlands läns museum under april-maj 2005 under ledning av Karin Nordström. Förundersökningen av RAÄ 481 utfördes i enlighet med Länsstyrelsen i Västmanlands läns beslut den 31 mars 2005 (dnr 431-2290-05). Något nytt beslut för den kompletterande förundersökningen av RAÄ 306 skrevs inte. Istället lades beslutet till det redan befintliga, som en tjänstenotering (dnr 431-2159-04, 27 maj 2004, tillägg 11 april 2005). Uppdragsgivare och bekostare av undersökningarna var Västerås stad, avdelningen Fastighetskontoret. Undersökningarna hade som syfte att ligga till grund för Länsstyrelsen och Västerås stads vidare handläggning av exploateringsområdet. Rapporten är sammanställd av Karin Nordström och är en sammanläggning av båda förundersökningarna.

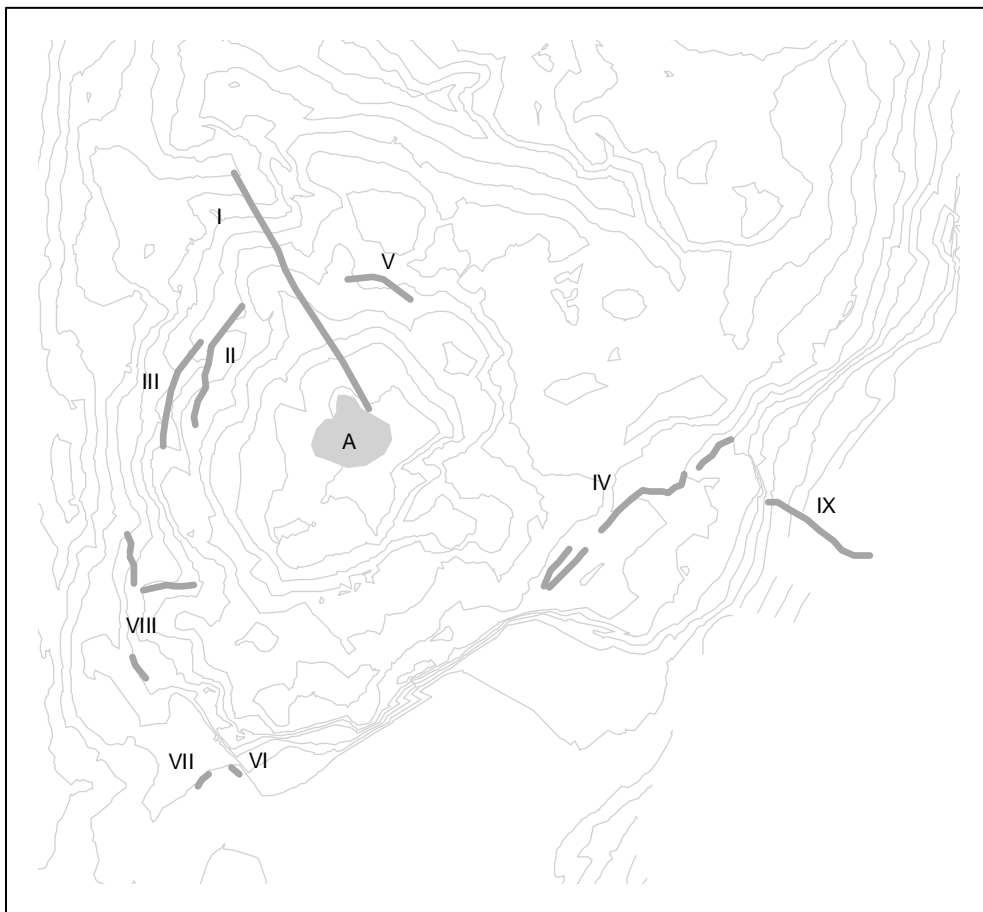
Under rapportarbetet har kulturmiljöavdelningen vid Västmanlands läns museum omvandlats till Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen, som övertagit ärendet.

Förundersökning av RAÄ 481

Bakgrund och tidigare undersökningar

Den första gången som RAÄ 481 dokumenterades var i samband med Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering 1988. Lämningarna på bergshöjden beskrevs som en stensättning (A i figur 2) och en stensträng (I i figur 2). Stensättningen, belägen på bergets krön, var rund, 6 meter i diameter, och 0,4 meter hög. Stensättningen var övervuxen med mossa och hade en sekundärt övertorvad fyllning bestående av 0,2-0,4 meter stora stenar. Runt om anläggningen fanns ytterligare stenar. Stensträngen löpte från bergets krön ned i en sluttning mot NV och var 40 meter lång (NV-SO), enskiktad och flerradig. Bredden på strängen var drygt 1 meter och stenstorleken varierade mellan 0,3-0,8 meter. I strängen fanns enstaka block som var uppemot 2 meter stora.

År 2001 genomförde Västmanlands läns museum en arkeologisk utredning i Erikslund (Ählström 2002). Vid utredningen framkom ytterligare stensträngar i anslutning till de redan kända lämningarna RAÄ 481 (II, III, V i figur 2). Lämningarna beskrevs och inprickades. Strängarna tycktes omgärda höjden och var delvis otydliga och upphörde ställvis för att ersättas av branta hållar (se Ählström 2002, s. 7).

Figur 2. RAÄ 481. Inmätt stensättning A och stensträngar I-IX från 2004. De tunna grå linjerna är höjdkurvor från digitala fastighetskartan. Skala 1:1000.

Under sommaren 2004 genomförde Västmanlands läns museum en förundersökning i två steg (Nordström 2005). Steg 1 utgjordes av en kartering med totalstation av alla synliga stensträngar samt stensättningen inom RAÄ 481 (se resultat i figur 2 samt bilaga 1). Fem av stensträngarna bedömdes som helt eller delvis säkra (I, II, III, IV, V). Övriga stensträngar betecknades som helt eller delvis osäkra (IV, VI, VII, VIII, IX). Det som kännetecknar de osäkra var att de låg i områden med mycket naturlig sten och block. De var även delvis belamrade med ris och vissa av dem var fragmentariska.

Efter steg 1 söktes samråd med Länsstyrelsen och uppdragsgivaren om det arkeologiska arbetets fortsatta inriktning i området. När det var fastställt hur stor del av lämningen som berördes av byggnationen genomfördes förundersökningens steg 2 inom denna del. Steg 2 kom att beröra stensträng IX och ett område omkring denna och hade som syfte att ta fram ett underlag för en slutundersökning. Förundersökningen visade att stensträng IX var 16 meter lång (NV-SO). Dess bredd varierade mellan 2-3,5 meter. Den var enskiktad, cirka 0,3-0,6 meter hög och bestod övervägande av 0,4-0,8 meter stora stenar. Nordöst om stensträngen fanns ett aktivitetsområde med två förhistoriska härdar samt en förmodad medeltida eller historisk huskonstruktion (Nordström 2005).

Ovanstående lämningar, senare benämnda som RAÄ 1220 i Västerås stad, slutundersöktes under hösten 2004 (Egebäck och Jonsson 2005). Sammanlagt framkom sex härdar med dateringar till romersk järnålder-folkvandringstid. Ett förmodat grophus med en senmedeltida-historisk datering påträffades i samma område. Den tidigare förmodade huskonstruktionen var svårtolkad och tolkades som en koja av senare tids datum (Egebäck och Jonsson 2005).

Syfte och metod

Syftet med 2005 års förundersökning var att försöka ta reda på omfattning och utbredning av RAÄ 481 samt att fastställa dess karaktär och datering. Resultatet av förundersökningen låg till grund för en vidare slutundersökning av lämningarna. På grund av mycket kort och pressad byggtid hade exploatören krav på att slutundersökningen skulle påbörjas direkt efter förundersökningen. Detta fick till följd att inga resultat bearbetades och ingen rapport skrevs före slutundersökningens genomförande.

Redan efter 2004 års förundersökning betraktades lämningarna på bergshöjden som en sammanhängande enhet, en preliminär gravhänad (Nordström 2005). På grund av sådana lämningars komplexa karaktär söktes vetenskapligt stöd hos Michael Olausson, filosofie doktor med inriktning på gravhänader och hänadssystem i Uppland (Olausson 1995). Redan under förundersökningens första vecka fick vi besök av Olausson för att diskutera och finslipa metoden för förundersökning och eventuell slutundersökning. Vi fick även bekräftat att lämningarna på bergshöjden hade drag som påminde om gravhänader (Olausson muntligen 2005-04-19).

Särskild tyngdpunkt lades i förundersökningen på att leta efter ytterligare anläggningar till exempel gravar, härdar eller stolphål som kunde vara belägna i anslutning till stensträngarna. Insatser gjordes även i områdena med de osäkra och diffusa stensträngarna. På kullens topp gjordes enstaka insatser i bergsskrevorna och intill stensättningen. Inga insatser gjordes för att ta reda på hur stor stensättningen på toppen var eftersom den tycktes väl avgränsad och bedömdes som 6 till som mest 9 meter i diameter.

Metoden för förundersökningen var att ta upp schakt med grävmaskin som sedan handrensades. Där grävmaskin inte kunde ta sig fram på grund av den ibland oländiga terrängen rensades schakt för hand. Alla schakt och eventuella anläggningar dokumenterades med skriftliga beskrivningar samt med digitala inmätningar med totalstation. Intressanta partier ritades för hand i skala 1:40. Ett urval av framkomna anläggningar undersöktes. Kol samt fynd samlades in och dokumenterades.

Figur 3. Schaktning på den västra låglänta sidan. Foto från Ö, Karin Nordström.

Yttre förutsättningar

Före april 2005 hade exploatering och byggnation påbörjats i nära anslutning till förundersökningsområdet. Detta hade medfört att den östra delen av det planerade förundersökningsområdet för RAÄ 481 var bortschaktat. Inom detta område hade den östra, mer säkra delen av stensträng IX, samt en fin plåtå i strängens närhet funnits. Generellt begränsades framkomligheten och därmed insatserna vid förundersökningen av att alla träd på bergshöjden skulle stå kvar.

Figur 4. På den östra sidan var cirka 10 meter av förundersökningsområdet bortschaktat redan innan förundersökningen påbörjats. Foto från SSV, Karin Nordström.

Topografi och fornlämningsmiljö

Förundersökningsområdet omfattade både en bergshöjd samt omkringliggande lägre partier, 35-45 meter över havet. Hela kullen är bevuxen med blandskog, övervägande gran.

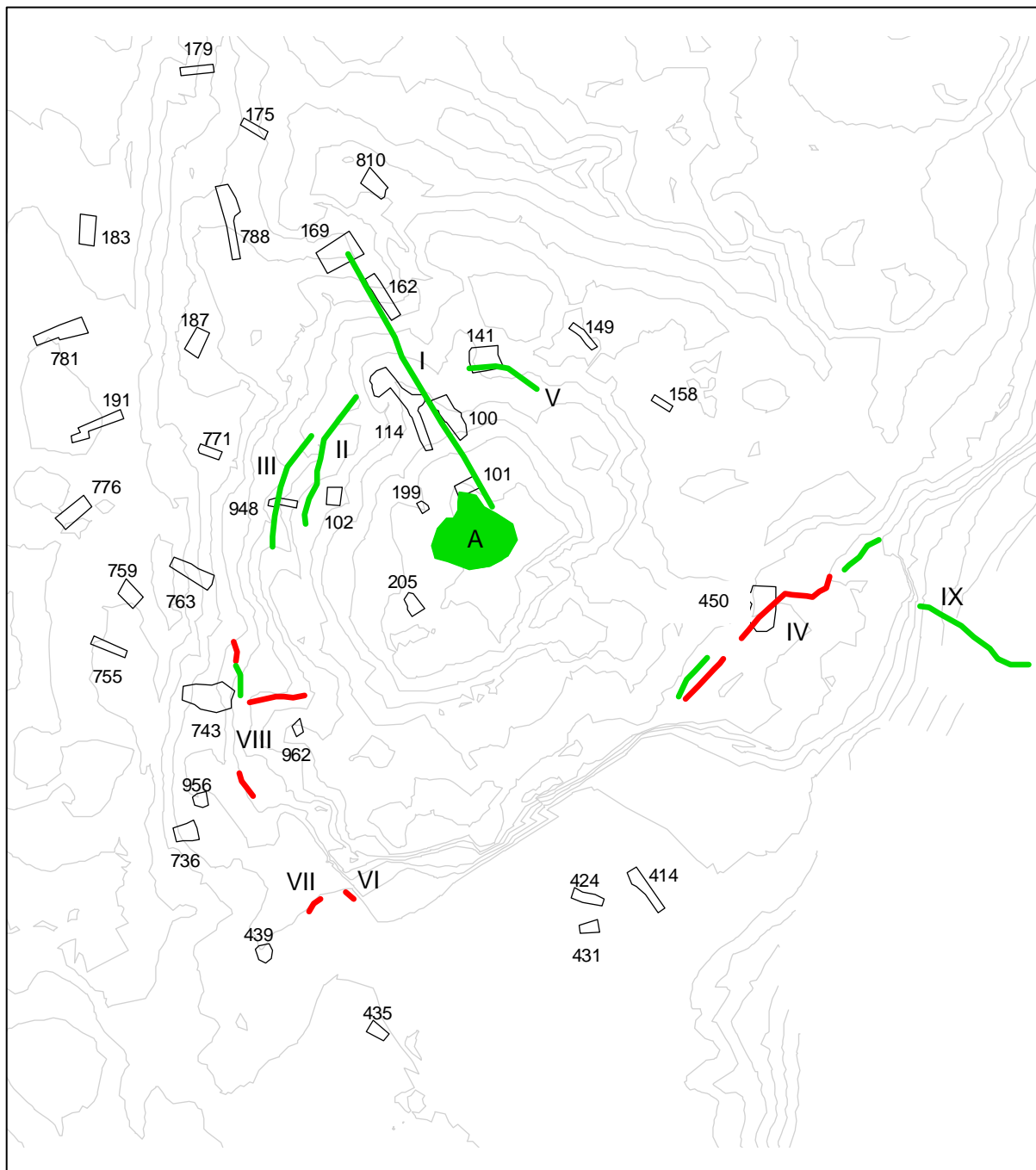

Figur 5. Rensning av schakt i den blockrika sydsluttningen. Foto från S, Karin Nordström.

De sedan tidigare kända och synliga fornlämningarna i närområdet återfanns främst i närområdets skogsmark. Dessa är gravar, skärvtenshögar och stensträngar. Fornlämningarnas utseende och topografiska läge talar för att de troligen härrör från tiden bronsålder (1800-500 f. Kr.) och äldre järnålder (500 f. Kr.-500 e. Kr.) (för en närmare genomgång se Nordström 2005).

Undersökningsresultat

Sammanlagt upptogs 34 stycken schakt i förundersökningsområdet. Längden på dessa varierade mellan 2 och 9 meter (bilaga 2).

Figur 6. Plan med förundersökningsschakt, stensättning A samt säkra (gröna) och osäkra (röda) stensträngar. De tunna grå linjerna är höjdkurvor från digitala fastighetskartan. Skala 1:800.

Schakt i anslutning till stensträngar

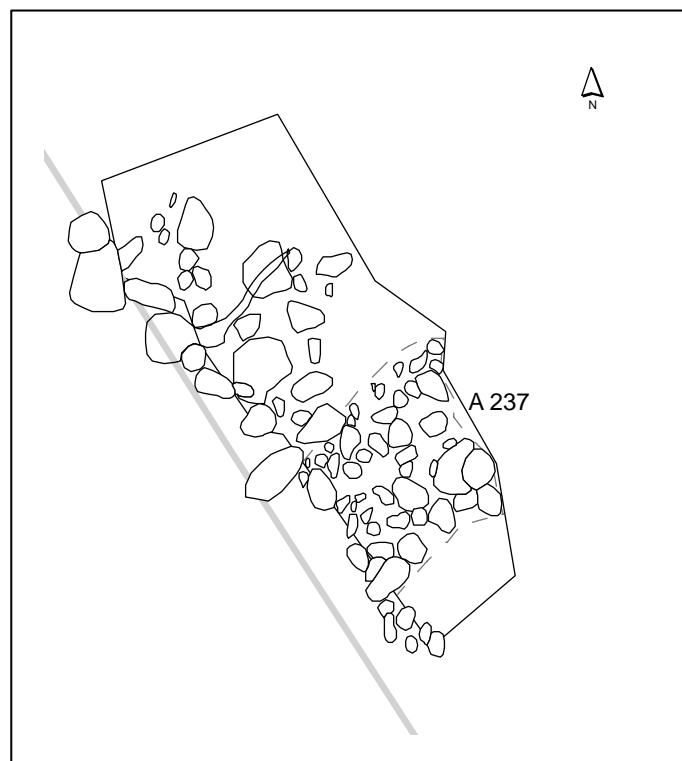
Tio schakt (100, 101, 102, 114, 141, 162, 169, 450, 743, 948) upptogs i anslutning till stensträngarna i området. Syftet var att se om det fanns anläggningar som till exempel gravar eller härdar intill stensträngarna som inte syntes ovan mark.

I schakt 100, 141 och 162 fanns tre stenpackningar A237, A353, A854. Dessa var anlagda i den gula grusiga moränen intill stensträngarna (se bilaga 3).

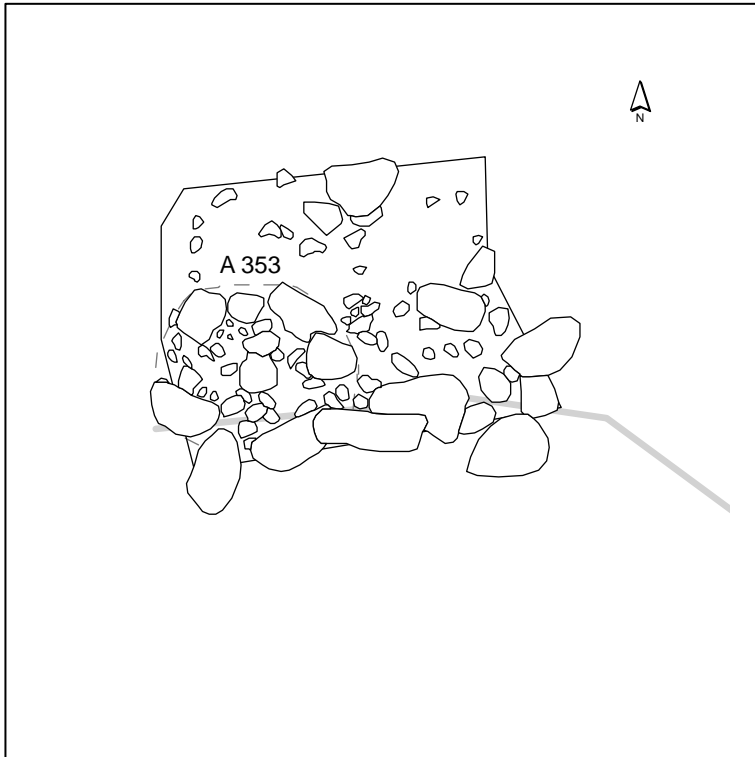
Figur 7. Schakt 162 intill stensträng I. Foto från S, Karin Nordström.

I schakt 100 fanns stenpackning A237. Anläggningen låg strax öster om stensträng I strax nedanför berg i dagen. Förmodligen fortsatte packningen österut, utanför schaktet, men den del som fanns i schaktet var cirka 2x1,5 meter stor (O-V). Stenarna i packningen var endera 0,2-0,3 eller 0,6-0,8 meter stora och rundade. Packningen var förmodligen enskiktad.

Figur 8. Schakt 100 med A237. Den grå linjen markerar schematiskt stensträngens längd och riktning. Skala 1:80.

I schakt 141 fanns stenpackning A353. Anläggningen låg på stensträng V:s norra sida. Anläggningen var närmast rund och drygt 2x1,5 meter (Ö-V) och bestod förmodligen av ett skikt med sten. Stenarna var rundade i storleken 0,2-0,3 och 0,6-0,9 meter.

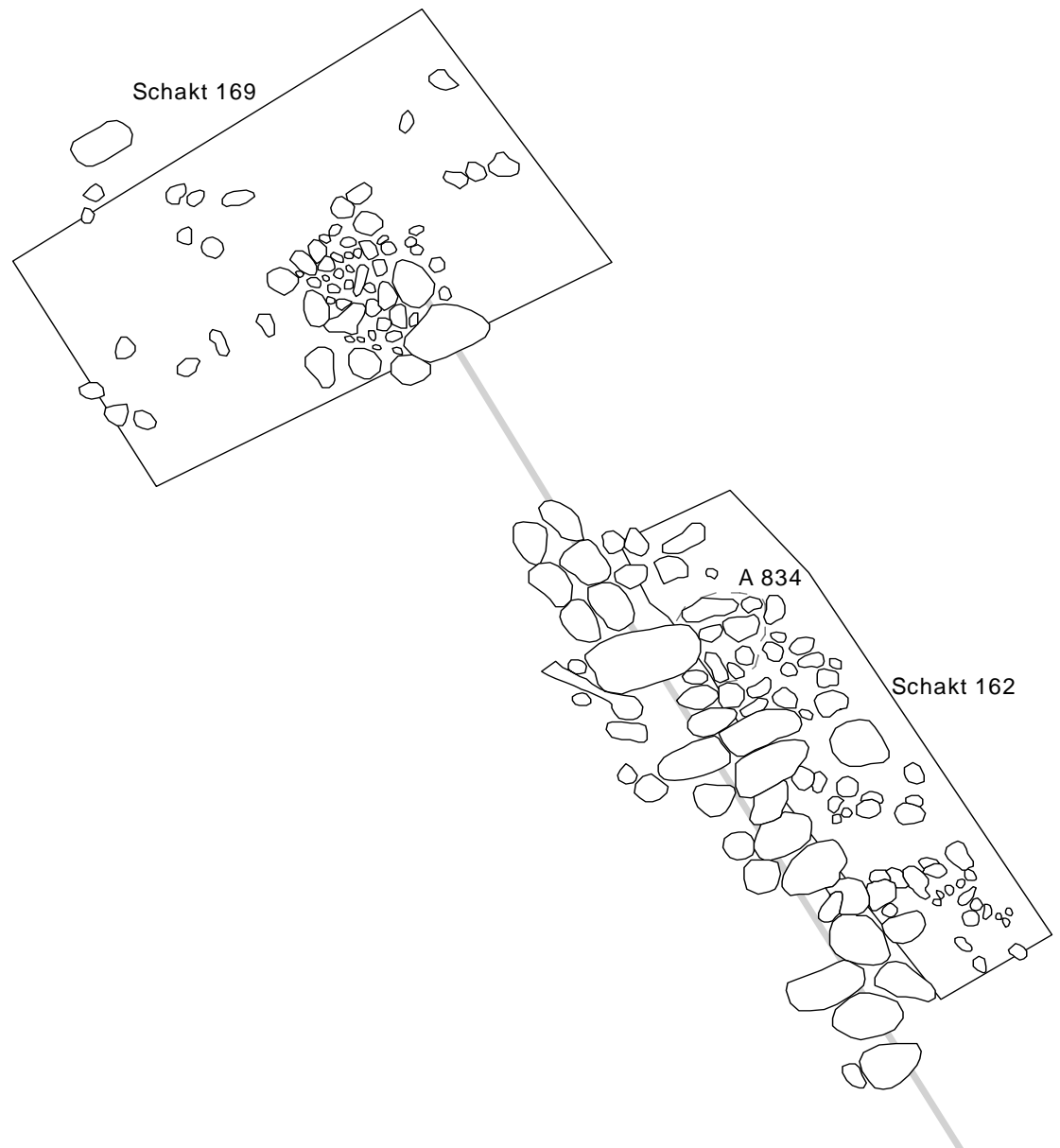
Figur 9. Schakt 141 med A353. Den grå linjen markerar schematiskt stensträngens längd och riktning. Skala 1:80.

I schakt 162 fanns en stenpackning, A834, som låg på den östra sidan om stensträng I:s norra del. I plan syntes stenpackningen som en rund samling med sten 0,7x0,4 meter stor (NNV-SSO). Stenarna låg glest men var i en homogen storlek av 0,25-0,4 meter. Anläggningen undersöktes och snittades. Undersökningen visade att packningen var enskiktad. Inga fynd framkom. Stenpackningen betraktades som naturlig.

Figur 10. Anläggning 834 som var anlagd intill en stor sten i stensträng I. Foto från Ö. Karin Nordström.

Schakt 169 grävdes för att ta reda på stensträng I:s längd och dess norra avgränsning. Schaktet visade att stensträngen var väl avgränsad mot det omgivande området (figur 11).

Figur 11. Schakt 162 och 169 med A834. Den grå linjen markerar schematiskt stensträngens längd och riktning. Skala 1:80.

Vid förundersökningen kunde inte stenpackningarna tolkas närmare. Gemensamt för dem var att inga fynd eller kol framkom. Varken fynd eller kol påträffades heller i de schakt i anslutning till stensträngarna som öppnades och rensades.

Schakt intill osäkra stensträngar

Som jag redan tidigare nämnt hade den östra tredjedelen av stensträng IV blivit bortschaktad innan förundersökningen (se figur 4). För att undersöka den resterande, diffusa delen, avtorvades en 6x3-3,6 meter stor del (N-S) av stensträngen (schakt 450). I schaktet var stensträngen 2-2,20 meter bred och löpte i NO-SV riktning. De flesta stenar i strängen var runt 0,4 meter stora men det fanns även stenar av större och mindre storlek. Centralt i packningen rensades en 2,5x1,3 meter (N-S) stor yta noggrant. Ytterligare en nivå med stenar som var 0,1-0,2 meter stora framkom. De framkomna skikten med sten låg i mörkbrun humös mylla och under dem vidtog gulbrun grusig morän. Ungefär 5 meter öster om schaktet, där

stensträngen var avschaktad, hade en sektion genom den bildats. I sektionen ser det ut som om stensträngen följer en skreva i berget. Att sten har samlats i skrevor på och omkring bergshöjden tycks vara vanligt förekommande (jämför till exempel med schakt 199 och 205). Den del av stensträng IV som fanns kvar kom därför att betraktas som naturlig.

*Figur 12. Det framrensade schaktet 450 över del av stensträng IV.
Foto från S. Karin Nordström.*

Stensträng VI och VII dokumenterades med fotografier (figur 13). Intill stensträng VII upptogs även ett mindre schakt (nr 439 i figur 6). I anslutning till stensträngarna VIII upptogs fler schakt (nr 736, 743, 956 och 962 i figur 6) för att se om man kunde se någon förlängning av de diffusa och fragmentariska stensträngarna på den blockiga och branta västsidan. Schakten kunde varken bekräfta ytterligare stensträngar eller utbredning av de befintliga stensträngarna.

*Figur 13. Den murliknande stensträngen VI där stenar är upplagda mellan stora block.
Foto från V. Lisa Skanser.*

Två schakt handrensades i två parallella bergsskrevor på krönet av höjden (schakt 199, 205 i figur 6). Syftet var att se om bergsskrevorna innehöll till exempel kol eller skärvsten som skulle kunna sättas i samband med de andra lämningarna på bergshöjden. Varken i schakt 199 eller i 205 fanns sådant material. I båda bergsskrevorna hade naturliga stenar om 0,20-0,60 meter samt jord och rötter samlats.

Figur 14. Den framrensade bergskrevan i schakt 205. Foto från N, Lisa Skanser.

Förundersökningsschakt och anläggningar i övriga delen av området.

Ytterligare 23 schakt upptogs i både sluttningar och flacka partier på och nedanför bergshöjden. Förutom anläggningen i schakt 788 fanns inget av antikvariskt värde.

I schakt 788, beläget i den flacka norrsluttningen, påträffades en härd A799. Härden var oval och 1x0,7 meter stor (N-S). Fyllningen bestod av grå sotig silt med kolstänk och större kolbitar. Enstaka skärvsten fanns i härden. Djupet på härden var 0,1 meter och den var anlagd i siltig lera.

Stensättning

Vid förundersökningen 2005 behandlades stensättningen på krönet översiktligt. Redan vid förundersökningen 2004 hade stensättningen karterats och utifrån fornminnesregistret bedömts som rund cirka 6 meter i diameter och 0,4 meter hög. Tillsammans med enstaka omkringliggande stenar som fanns på dess norra och nordvästra sida bedömdes stensättningen som mest till 9 meter i diameter. Endast ett schakt (nr 101) om 2,5x1,3 meter (ÖNÖ-VSV) handrensades i området med de omkringliggande stenarna. I schaktet fanns sten om cirka 0,1-0,4 meter stora vilka förmodligen tillhörde stensträng I.

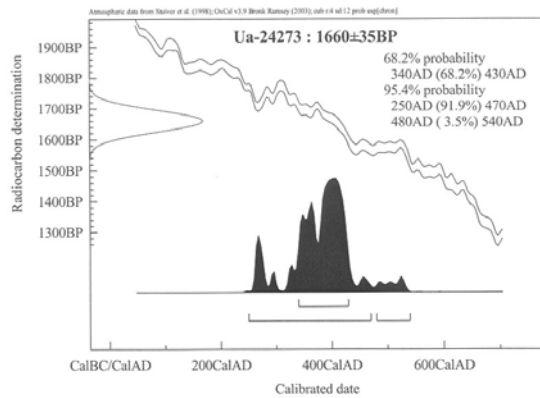

Figur 15. Den övertorvade stensättningen på krönet av höjden. Foto från S, Karin Nordström.

¹⁴C- och vedartsanalys

Kol påträffades varken i stensträngarna eller i de intill liggande stenpackningarna.

En ¹⁴C-analys gjordes av kol som insamlats från härd A799 Härden daterades till 250-540 e. Kr. (kal 2 sigma) och 340-430 e. Kr. (kal 1 sigma). Inga vedartsanalyser genomfördes på grund av brådskan vid undersökningen.

Figur 16.
¹⁴C-datering av A799.

Tolkning

Inför slutundersökningen bör man betrakta stenpackningarna som eventuella konstruktionsdetaljer till stensträngarna, snarare än gravar. Man kan dock inte utesluta att det kan finnas enstaka ytterligare anläggningar såsom mindre gravar intill stensträngarna. Man kan även förvänta sig ytterligare stenpackningar samt stolphål och härdar i anslutning till stensträngarna.

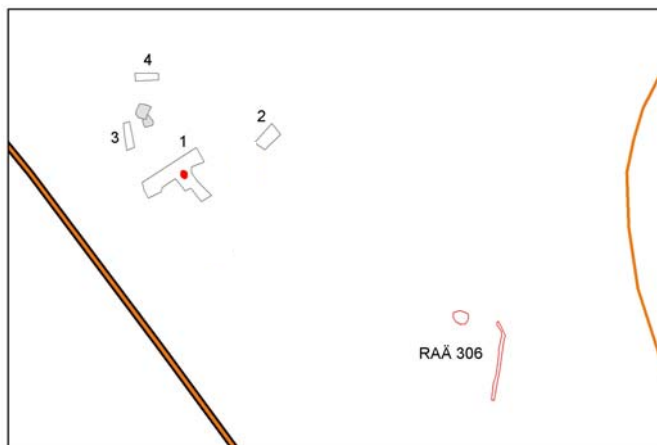
Det omkringliggande området, sluttningarna och den flacka marken, tycks anläggningstomt med undantag av en härd i den norra delen. Härden daterades till yngre romersk järnålder- folkvandringstid. Öster om området, nedanför berget, framkom två härdar i ett relativt anläggningstomt område. Den ena daterades till folkvandringstid och vendeltid (430-670 e Kr, 420-670 e Kr, kal 2 sigma) och den andra till yngre romersk järnålder- tidig folkvandringstid (230-420 e Kr, kal 2 sigma). Hur ovanstående härdar förhåller sig till varandra och till lämningarna på berghöjden är i nuläget svårt att säga. Är den härd som framkom 2005 samtida med övriga lämningarna? Representerar den i så fall ett slags förområde till stensättningen och stensträngarna? Eller är den ett resultat av helt egna aktiviteter som inte har något samband med dessa?

Inför vidare undersökningar av området bör man ta sig an stensättningen, stensträngarna och härden som en sammanhängande anläggning, en förmodad gravhägnad (jfr Olausson 1995). Tyngdpunkt bör läggas på att undersöka hur stensträngarna förhåller sig till varandra och hur stensträngarna förhåller sig till graven. Hur förhåller sig det eventuella aktivitetsområdet till gravhäggnaden? Vad är innanför och utanför gravhäggnaden och har olika aktiviteter skett där? Finns det "ingångar" till anläggningen? Hur ser det ut i anslutningarna och övergångar mellan stensträng - stensättning, stensträng - stensträng och stensträngar - berg i dagen? Det är bland annat dessa frågor som en slutundersökning kan ge svar på.

Kompletterande förundersökning av RAÄ 306

Bakgrund och tidigare undersökningar

Eftersom Västerås stad planerar en ny trafikplats i anslutning till en känd stensättning, RAÄ 306, genomfördes en förundersökning 2004 (Nordström 2005). Syftet med förundersökningen var att hitta ett område som var fritt från fornlämningar som kunde tas i anspråk för trafikplatsen. I enlighet med Länsstyrelsens beslut undersöktes först det flacka området söder om RAÄ 306. Här grävdes 13 stycken sökschakt med grävmaskin. Schakten grävdes på ett avstånd av minst 35 meter från RAÄ 306. Schakten var genomgående 4-9 meter långa och cirka 0,4 meter djupa. Efter ett samråd med Länsstyrelsen och Västerås stad den 9 juni 2004 kompletterades förundersökningen med ytterligare sökschakt. Inom en 8-16 meter bred korridor (O-V), 35-40 meter norr om stensättningen, grävdes sex stycken schakt. Schakten var 3,5-10 meter långa och ungefär 0,4 meter djupa. Alla schakten dokumenterades med beskrivningar. I varken schakt söder eller norr om RAÄ 306 fanns indikationer på fornlämning. Under torven och matjorden vidtog orörd lera. Inom de undersökta ytorna torde exploatering kunna ske utan vidare åtgärder men ett skyddsområde runt RAÄ 306 rekommenderades.

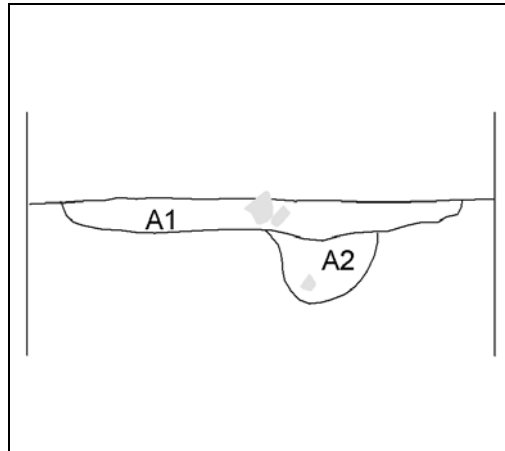
Figur. 17. Översikt RAÄ 306 med 2005 års förundersökningsschakt. Den påträffade härden A1 är markerad med en röd polygon. Till vänster syns riksoäg 66 och till höger vägen in till Västra sjukhuset. Skala 1:1000.

2005 års kompletterande förundersökning

2005 blev det aktuellt med ytterligare en förundersökning eftersom Västerås stad önskade en annan utbredning av trafikplatsen än vad som tidigare var överenskommet.

Vid den kompletterande förundersökningen grävdes 4 stycken schakt (figur 17, bilaga 4). I ett av schakten påträffades en härd, A1, och ett stolphål, A2 (bilaga 5). Härden var oval, cirka 1x0,75 meter stor. Fyllningen bestod av mörkt grå lera med kolstänk, brända ben och bränd lera med tre stenar i ytan. Härden var 0,1 meter djup och hade en plan profil med raka sidor. Utmed dess botten fanns en kollins.

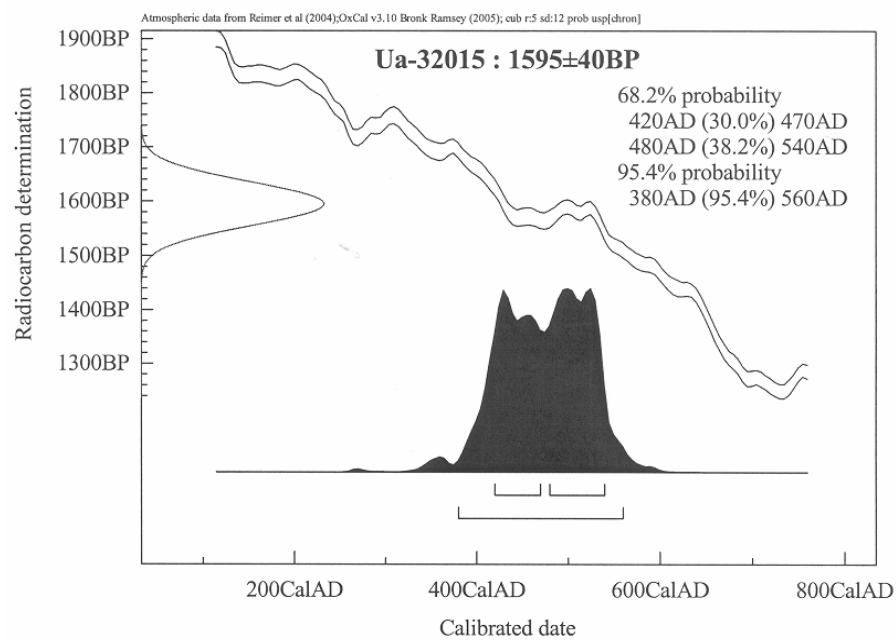
Under härden fanns ett stolphål, A2, rund, cirka 0,25 meter bred och med U-formad profil. Härden överlagrade stolphålet. Anläggningarna var nedgrävda i rödbrun lera.

Figur 18. Profil över härd A1 och stolphål A2. Skala 1:20.

Vedarts- och ¹⁴C -analys

En vedartsanalys genomfördes av kol från härden. Provet innehöll tall. Detta kol daterades genom ¹⁴C-analys till 380-560 AD (kal 2 sigma) och 420-540 AD (kal 1 sigma) det vill säga huvudsakligen till folkvandringstid.

Figur 19. ¹⁴C-datering av härd A1.

Tolkning

Anläggningarna tolkas utgöra utkanten av ett boplatssområde som möjligen kan ha legat norr eller nordost om förundersökningsområdet. Dateringen på härden till folkvandringstid överensstämmer med de övriga ensamliggande härdar som finns i närområdet.

Eftersom endast enstaka anläggningar påträffades vid den kompletterande förundersökningen rekommenderar KM inga ytterligare åtgärder - förutsatt att byggnation sker i det i terrängen utmärkta området.

Sammanfattning

Med anledning av att Västerås stad ämnar exploatera norra Erikslunds handelsområde genomförde Västmanlands läns museum år 2005 två förundersökningar, varav den ena var en komplettering.

Den ena förundersökningen berörde en stensättning (RAÄ 481) med omkringliggande stensträngar. Två stensträngar, fyra stenpackningar och en härd undersöktes. Härden daterades med ¹⁴C-metoden till yngre romersk järnålder – folkvandringstid. Stenpackningarna betraktas som eventuella konstruktionsdetaljer till stensträngarna, snarare än gravar. Stensättningen RAÄ 481, de kringgårdande stensträngarna och härden ses som en sammanhängande anläggning – en förmodad gravhänad.

Den kompletterande förundersökningen berörde ett mindre område norr om stensättning RAÄ 306. Där påträffades en härd och under den framkom ett stolphål. Härden har ¹⁴C-daterats till folkvandringstid. Anläggningarna tolkas som utkanten av en boplats.

Under rapportarbetet har kulturmiljöavdelningen vid Västmanlands läns museum omvandlats till Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen, som övertagit ärendet.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Digitala fastighetskartan för Västerås.
Ekonomiska kartan, bladet 11G 2h. Skala 1:10 000.

Otryckt källa

Tjänstenotering till LST dnr 431-2159-04, Ulla Bergquist, Länsstyrelsen i Västmanlands län. 11 april 2005.

Muntlig källa

Michael Olausson, FD i arkeologi. Fältbesök 19 april 2005.

Litteratur

Egebäck A., Jonson K., 2005. *Förhistoriska och historiska lämningar i Erikslund. Slutundersökning*. Kulturmiljöavdelningen rapport A 2005:A47. Västmanlands läns museum.

Bronk Ramsey, C. 2005. Improving the resolution of radiocarbon dating by statistical analysis. I: *The Bible and Radiocarbon dating: Archaeology, Text and Science*. (red.) Levy, T. E. & Higham, T. F. G. London.

Nordström, K., 2005. *Erikslund. Särskild utredning och förundersökning*. Kulturmiljöavdelningen rapport A 2005:A9. Västmanlands läns museum.

Olausson, M., 1995. *Det inneslutna rummet- om kultiska hägnader, fornborgar och befästa gårdar i Uppland från 1300 f. Kr. till Kristi födelse*. Avdelningen för arkeologiska undersökningar skrifter nr 9. Riksantikvarieämbetet.

Reimer. P. J., m. fl. 2004. *Radiocarbon* 46.

Ählström, J. 2002. *Erikslunds industriområde. Kv Draglinan, Kv Lintrumman och del av Västerås 4:85. Särskild utredning*. Kulturmiljöavdelningen Rapport 2002:A12. Västmanlands läns museum.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM 040069
<i>Kulturmiljöavdelningens projektnr:</i>	20-501
<i>Kulturmiljövärd Mälardalens dnr</i>	KM 06026
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	RAÄ 306: 431-2159-04, (27 maj 2004) tillägg 11 april 2005 RAÄ 481: 431-2290-05, 31 mars 2005
<i>Undersökningsperiod:</i>	RAÄ 306 och RAÄ 481: april-maj 2005
<i>Arkeologtimmar:</i>	RAÄ 306: 14 timmar RAÄ 481: 200 timmar
<i>Maskintimmar:</i>	RAÄ 306: 4 timmar RAÄ 481: 32 timmar
<i>Exploateringsyta:</i>	RAÄ 306: ca 3 300 m ² RAÄ 481: ca 8 400 m ²
<i>Undersökt yta</i>	RAÄ 306: ca 160 m ² RAÄ 481: ca 250 m ²
<i>Personal:</i>	Anna Egebäck (RAÄ 481), Karin Nordström (Projektledare), Lisa Skanser Christina Svensson (delvis RAÄ 481)
<i>Belägenhet:</i>	Del av Västerås 4:85
<i>Ekonomisk karta:</i>	11 G 2h
<i>Koordinatsystem:</i>	Rikets
<i>Koordinater:</i>	RAÄ 306: X 6611206, Y 1537169 RAÄ 481: X 6611005, Y 1536986
<i>Höjdsystem:</i>	Rikets
<i>Inmätningmetod:</i>	Totalstation
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Förvaras tills vidare hos KM.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd

BILAGOR

Bilaga 1. Beskrivning av hägnadssystemet RAÄ 481

Stensträng I: Strax intill och NNV om stensättning A är stensträng I, ca 40 m l (NV-SO), företrädesvis flerradig och enskiktad, intill 1,5 m br och 0,5 m h av 0,3-0,8 m st stenar. I N delen ingår ett 2 m st block.

Stensträng II: 7 m SV om stensträng I är stensträng II, ca 30 m l, (ungefär N-S), en- och flerradig och enskiktad, 0,8-1,5 m br och 0,5 m h av 0,3-1 m st stenar. Några större markfasta block ingår. Stensträngen slutar i S intill berghäll.

Stensträng III: Ca 10 m l (ungefär N-S), företrädesvis enradig och enskiktad av 0,8-1,5 m st. stenblock. N delen belamrad med ris och slutar vid berghäll i S. Stensträngen ligger ca 8 m (från N räknat från stensträng II) och parallellt med denna.

Stensträng IV: Ca 35 m l (ungefär NO-SV) företrädesvis enradig och enskiktad, 0,5-2 m br och 0,3 m h, av 0,4-0,8 m st stenar och enstaka intill 2 m st block. Strängen är ställvis diffus.

Stensträng V: ca 15 m l (VNV-ONO), en- och flerradig och enskiktad, 0,8-1,5 m br och 0,5 m h, av 0,5-1 m st stenar och block. Slutar i SO vid berghäll.

Stensträng VI: I S-sluttning från bergshöjd med moränavlagringar ligger upplockad sten som bildar mur på en 1 m l sträcka.

Stensträng VII: Några meter V om stensträng VII är en antydning till kortare stensträng, VII.

Stensträng VIII: I området nedanför och V-S om stensträng II är antydning till stensträng VIII med då det i området förekommer dels mycket sten naturligt dels upplagda högar med ris efter avverkning går det ej att avgöra.

Stensträng IX: Nedanför bergskanten och Ö om stensträng IV är antydning till stensträng IX, med riktningen NV-SÖ.

Bilaga 2. Schakttabell FU RAÄ 481

Schakt	Markslag och topografiskt läge	Längd, m (riktning)	Bredd, m	Djup, m	Beskrivning	Anläggningar	Underlag
100	Plan yta vid foten av berg i dagen i N-sluttning. Skogsmark	5,8 (NNV-SSO)	1,8-2,2	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder brun-gulbrun grusig morän.	A237 Stensträng I	Brun-gulbrun grusig morän.
101	På krönet av berget, NV om graven och i kanten av stensträng I	2,2 (O-V)	1,2	0,1	Ca 0,1 m torv och mylla därefter vidtar en packning med 0,2-0,4 m st stenar.	Stensättning A Stensträng I	Ej grävd i botten.
102	På västlig platå strax nedanför bergskant.	2,2 (N-S)	1,7	0,1	Ca 0,1 m torv och blekjord därunder vidtog brungul grusig morän med sten upp till 0,4 m stora.	-	Brungul grusig morän
114	Kraftig NV-sluttning. Skogsmark.	11,7 (NNV-SSO)	1,1-3-3	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder berg i dagen samt brungul sandig morän.	Stensträng I	Därunder berg i dagen samt brungul sandig morän.
141	Plan yta i N-sluttning. Skogsmark.	3,4 (O-V)	2,9	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Övervägande brun-gulbrun grusig morän.	A353 Stensträng IV	Övervägande brun-gulbrun grusig morän
149	Plan yta vid den östra foten av kullen. Skogsmark.	4 (NV-SO)	1	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul grusig morän.		Brungul grusig morän.
158	Plan yta vid östra foten av kullen. Skogsmark.	2,6 (NV-SO)	0,8	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul grusig morän.		Brungul grusig morän.
162	Flack N-sluttning. Skogsmark.	6 (NNV-SSO)	1,6	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul grusig morän.	A834 Stensträng I	Brungul grusig morän.
169	Plan yta i N-sluttning. Skogsmark.	5 (ONO-VSV)	3	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul grusig morän.	Stensträng I	Brungul grusig morän.
175	Flack N-V-sluttning. Skogsmark.	3,4 (NV-SO)	1	0,2-0,3	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungrå siltig lera.		Brungrå siltig lera.
179	Svag N-V-sluttning. Skogsmark.	4 (O-V)	1	0,2-0,3	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungrå siltig lera.		Brungrå siltig lera.
183	Plan yta. Skogsmark.	3,7 (N-S)	1,9	0,2-0,3	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungrå siltig lera.		Brungrå siltig lera.

Schakt	Markslag och topografiskt läge	Längd, m (riktning)	Bredd, m	Djup, m	Beskrivning	Anläggningar	Underlag
187	N-V-sluttning i skogsmark.	3,2 (NNO-SSV)	1,9	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul sandig morän.		Brungul sandig morän.
191	Plan yta intill sankmark. Skogsmark.	6,9 (ONO-VSV)	1	0,2-0,3	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungrå siltig lera.		Brungrå siltig lera.
199	I bergsskrevan på den V kanten av krönet. Skogsmark.	1,4 (NNV-SSO)	1	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder framkom berg i dagen.		Berg i dagen
205	I bergsskrevan på den SV kanten av krönet. Skogsmark.	2,8 (NNV-SSO)	1,7	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog berg i dagen.		Berg i dagen
414	Flack S-sluttning, vid den S foten av kullen. Skogsmark.	6,2 (NV-SO)	1-1,5	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul sandig morän.		Brungul sandig morän.
424	Flack S-sluttning, vid den S foten av kullen. Skogsmark	4 (VNV-OSO)	1,2	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul grusig morän.		Brungul grusig morän.
431	Flack S-sluttning, vid den S foten av kullen. Skogsmark	2,4 (O-V)	1,3	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul grusig morän.		Brungul grusig morän.
435	Plan mark SV om kullen. Skogsmark.	2,5 (NV-SO)	1,3	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungrå siltig lera.		vidtog Brungrå siltig lera
439	Plan mark SV om kullen. Skogsmark.	2 (N-S)	2	0,2-0,3	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungrå siltig lera.		Brungrå siltig lera
450	I svacka nedanför bergskant på SO sidan av kullen.	5,3 (N-S)	3,3		Ca 0,1 m torv och mylla därunder vidtog en packning med 0,3-0,8 m stora stenar i en svacka och berg i dagen	Stensträng IV A535	Berg i dagen.
736	Svag V-sluttning mot sankmark nedanför kullen. Skogsmark.	3 (O-V)	2	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul grusig morän.		Brungul grusig morän.
743	Kraftig V-sluttning från kullen. Skogsmark.	6 (O-V)	3	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul grusig morän. Mycket stenar.		Brungul grusig morän. Mycket stenar.
755	Plan mark V om kullen nära sankmark i V. Skogsmark.	4,6 (VNV-OSO)	1	0,2-0,3	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungrå siltig lera.		Brungrå siltig lera

Schakt	Markslag och topografiskt läge	Längd, m (riktning)	Bredd, m	Djup, m	Beskrivning	Anläggningar	Underlag
759	Plan mark V om kullen nära sankmark i V. Skogsmark.	2,9 (NV-SO)	1,9	0,2-0,3	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungrå siltig lera.		Brungrå siltig lera.
763	V-sluttning från kullen. Skogsmark.	5,7 (NV-SO)	1,6	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul grusig morän.		Brungul grusig morän.
771	Kraftig V-sluttning från kullen. Skogsmark.	2,8 (VNV-OSO)	1	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul grusig morän.		Brungul grusig morän.
776	Plan mark V om kullen nära sankmark i V. Skogsmark.	4,4 (NO-SV)	1,8	0,2-0,3	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungrå siltig lera.		Brungrå siltig lera.
781	Plan mark NV om kullen. Skogsmark.	6,3 (O-V)	1,3-1,8	0,2-0,3	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungrå siltig lera.		Brungrå siltig lera.
788	Svag N-sluttning. Skogsmark.	9,3 (N-S)	1-2,2	0,2-0,3	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungrå siltig lera.	A799	Brungrå siltig lera.
948	I kraftig V-sluttning från kullen. Skogsmark.	5 (O-V)	0,8-1	0,1-0,2	Ca 0,05 m tunt vegetationslager av mossa, gräs och ris. Därunder vidtog brungul grusig morän. Mycket stenar.	Stensträng III	Brungul grusig morän. Mycket stenar.
956	Svag SV-sluttning i skogsmark.	1,8 (N-S)	1,7	0,1	Ca 0,05 m torv och mylla därunder vistog brungrå siltig mo. Ett block ca 0,7x1 m liggande m flat sida upp, omgivet av sten i ovanstående morän.		Brungrå siltig morän.
962	I blockig V-sluttning av kullen.	2 (N-S)	1,5	Ca 0,1	Ca 0,05 m torv därunder vidtog stenar och berg i dagen.		Brungrå siltig morän.

Bilaga 3. Anläggningstabell FU RAÄ 481

Anl. nr	Typ	Fyllning	Anmärkning	Kontext	Längd	Bredd	Djup	Schakt
237	Stenpackning	En rund samling med glest lagda stenar ca 0,2-0,3 m samt 0,6-0,8 m stora lagda i grusiga moränen.	-	Intill stensträng I	2 (O-V)	1,5	-	100
353	Stenpackning	-	-	Intill stensträng V	2 (O-V)	1,8	-	141
535	Stenpackning	-	Sannolikt naturligstensamling i bergsskred	Intill stensträng IV.	3,9 (NO-SV)	2-2,2	-	450
799	Härd	Grå sotig silt m kolstänk och enstaka större kolbitar samt skärvsten.	Kolprov analyserat Film 2 bild 20-21	-	1 (N-S)	0,7	0,1	788
834	Stenpackning	Samling av 7 stycken 0,25-0,4 m stora stenar på N-sidan av en 0,8 m bred och 0,8 m hög sten so ingår i stensträngen.	-	I anslutning till stensträng I	0,7	0,4	Inget djup	162
2016	Stensträng	Enradig och flerskiktad. Uppbyggd av 0,30-2,20 m stora stenar. De flesta stenar var dock omkring 0,5 m stora.	Stensträng I	Ansluter i S till stensättning A	33	1,5	-	169
3836	Stensträng	0,8-1,5 m stora stenar, de flesta upprättstående. Diffus utbredning i N.	Stensträng IV	-	14	2,5	0,4-1 m hög	450

Bilaga 4. Schakttabell kompletterande FU RAÄ 306

Schakt	Markslag och topografiskt läge	Längd, m (riktning)	Bredd, m	Djup, m	Beskrivning	Anläggningar	Underlag
1	Plan mark, skogsmark.	13 och 10 (NO-SV)	1,8-2,5	0,25	Torv ca 0,1 m, därunder gulgrå lera ca 0,2 m, enstaka sten och kolstänk, berg i dagen	A 1 och A2	Gulgrå lera
2	Mycket svag N-sluttning i skogsmark.	5 (SSV-NNO)	1,8	0,25	Torv ca 0,1 m, därunder brun brun lera ca 0,15 m	-	Gulgrå lera
3	Plan mark, intill stora block, i skogsmark	7 (NNV-SSO)	1,8	0,3	Torv ca 0,1 m, därunder brun lera	-	Gulgrå lera
4	Mycket svag V-sluttning, skogsmark Intill sank mark.	5 (O-V)	2	0,25	Torv ca 0,1 m, stråk av påfört sand och grus, därunder brun lera	-	Brun lera

Bilaga 5. Anläggningstabell kompletterande FU RAÄ 306

Anl nr	Typ	Fyllning	Form i plan	Storlek (m)	Form i profil	Djup (m)	Schakt	Anmärkning
1	Härd	Mörkgrå lera med kol. Enstaka skärersten.	Oval	1x0,75 (N-S)	Plan med raka nedgrävningssidor	0,09	1	Överlagrar stolphål A2.
2	Stolphål	Mörkgrå lera med kol. Enstaka skärersten	-	0,25 m bred	U-formad	0,25	1	Överlagras av härd A1.